

Мотивація молодших школярів до навчання в умовах сучасного інформаційного суспільства

Гнатюк Ольга Владиславівна,

кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник,

Інститут психології імені Г.С. Костюка

Національної академії педагогічних наук України

Актуальність дослідження. Проблема мотивації молодших школярів до навчання в інформаційному суспільстві є важливою і актуальною, адже в умовах сучасного інформаційного суспільства відбуваються значні зміни в різних сферах життєдіяльності людини, зокрема в освіті, тому суспільство пред'являє нові вимоги до розвитку та становлення особистості.

Розширення освітнього простору та трансформація усіх сфер життєдіяльності суспільства вимагають від підростаючого покоління уміння свідомо орієнтуватися у швидкоплинному потоці інформації та ефективно здобувати нові знання. Все більш нагальною стає потреба в особистостях, які здатні самостійно створювати та реалізовувати життєві плани і власні проекти, самовдосконалюватись, проявляти соціальну активність, мати власну позицію, захищати свої інтереси, брати відповідальність за свої вчинки. Актуальність цих вимог важлива не лише для старшокласників, але й для учнів молодшого шкільного віку.

Молодший шкільний вік є важливим для розвитку мотивації навчання, оскільки саме на цьому етапі онтогенезу особистості навчальна діяльність є провідною і значно впливає на поведінку і усталення життєвої позиції здобувача освіти в ставленні до світу та до себе, що визначає спрямованість і зміст його активності.

У сучасній психології вивчення мотивації молодших школярів до навчання продиктовано не лише тим, що мотивація навчання – вирішальний чинник ефективності навчальної діяльності, а й викликано потребами нової української школи в умовах сучасного інформаційного суспільства, адже

сформованість в учнів мотиваційної сфери відіграє важливу роль для їх успішності у навчанні.

Мета дослідження. Вивчення теоретичних підходів до дослідження проблеми мотивації молодших школярів до навчання в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Проблему мотивації навчання досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні вчені (Л. Божович, М. Боришевський, Ю. Гільбух, Т. Гордєєва, Є. Ільїн, Г. Костюк, О. Леонтєв, С. Максименко, А. Маркова, М. Матюхіна, С. Рубінштейн, В. Семиченко, Х. Хекхаузен, Ю. Швалб, П. Якобсон та ін.), але незважаючи на велику кількість праць у цій галузі, її не можна вважати повністю завершеною.

Значний внесок у вивчення проблеми мотивації навчання у молодших школярів зробили вітчизняні вчені М. Алексеєва, М. Дригус, С. Дрозденко, О. Скрипченко, Н. Пророк та ін. Зокрема, розкриті структурні, змістовні та динамічні характеристики мотивів навчання дітей шестирічного віку, особливості та тенденції розвитку ставлення до навчання у молодших школярів з різною успішністю, умови цілеспрямованого формування позитивної мотивації учіння тощо.

Психологічні дослідження онтогенезу мотивації (Л. Божович, Є. Ільїн, С. Канюк, С. Москвичов, В. Шадриков) дали змогу виділити групи мотивів, які лежать в основі здійснення навчальної діяльності.

Виникнення феномену «мотиваційного вакууму» наприкінці початкової школи розглянуто у роботах М. Алексеєвої, О. Дусавицького, О. Киричука, М. Матюхіної, А. Маркової, В. Мерліна, В. Моргуна. В низці досліджень висвітлено взаємозв'язки між мотивацією й успішністю навчально-виховної діяльності школярів (М. Дригус, Ю. Орлова, П. Якобсон та ін.).

Питання щодо особливостей мотивації учнівської молоді розглядали Д. Ельконін, Є. Ільїн, С. Рубінштейн, П. Якобсон та ін., розвитку її структурних елементів та організації навчально-виховного процесу, який стимулює

мотиваційну сферу особистості присвячено роботи А. Маркової, С. Ніколаєва, О. Орлова та інші.

Вивчаючи мотиваційну складову як компонент навчальної діяльності, такі науковці, як М. Алексєєва, Б. Баєв, Г. Балл, Н. Бойко, М. Боришевський, Ю. Гільбух, С. Гончаренко, М. Дригус, О. Дусавицький, Г. Костюк, С. Максименко, В. Моляко, В. Моргун, Н. Побірченко, В. Рибалко, В. Семиченко, І. Синиця, О. Скрипченко, Ю. Швалб визнають її провідною. Вчені вважають, що саме у молодшому шкільному віці формуються основи мотивації навчальної діяльності і саме тому цей вік має важливі резерви розвитку мотиваційної сфери учнів. Науковці наголошують, що у молодшому шкільному віці можна сформуванати новий тип ставлення до навчання, наприклад, інтерес до способу набуття знань (В. Давидов, В. Рєпкін), зорієнтувати учнів на спосіб пізнання, що має безпосереднє відношення до оволодіння навичками ХХІ століття, зокрема до готовності навчатися впродовж життя.

Питання мотивації навчання є предметом досліджень, які ведуться здебільшого у двох напрямках. Перший – це праці, які безпосередньо стосуються мотивів навчання учнів різного шкільного віку; загальної структури мотиваційної сфери; динаміки розвитку мотивів у різних вікових групах, а також способів формування повноцінних мотиваційних комплексів під впливом різноманітних факторів.

Другий – це дослідження проблем розвитку активності школярів у навчанні, позитивних і негативних мотиваційних факторів учбової діяльності.

Так, мотиви учіння (за Л. Божович) – це спонуки, що характеризують особистість школяра, її основну спрямованість, яка виховується упродовж його життя як сім'єю, так і самою школою. Вони залежать від тих конкретних суспільних умов, в яких розвивається дитина, від того виховання, яке вона отримує [2]. У дослідженнях, проведених під керівництвом Л. Божович, виявлено, що у дітей 6-7 років виникає тяга до школи, бажання вчитися. При цьому бажання вчитися - основний мотив, а вступ до школи виступає як умова його реалізації. Дітей «приваблює саме навчання як серйозна, змістовна

діяльність, яка призводить до певного результату, важливого як для самої дитини, так і для оточуючих дорослих» [2, с.222].

Як зазначає М. Алексєєва, мотиви учбової активності школярів як свідомо здійснюваної діяльності є надзвичайно різноманітними. Вони є наслідком психологічної переробки дитиною тих впливів, які надходять від сім'ї, школи, громадських установ і зумовлюються усвідомлюваним чи недостатньо усвідомлюваним ставленням до них залежно від вікових та індивідуальних особливостей дитини [1].

Ефективність учбової діяльності безпосередньо залежить від мотивів, які спонукають учня до активності і визначають її спрямованість. Будучи невід'ємним компонентом учіння, мотивація чинить вплив як на перебіг, так і на ефективність діяльності школярів.

Мотиви навчання, як і мотиви взагалі, класифікують за різними підставами. За ступенем значимості для особистості – провідні (домінуючі), смислоутворюючі та мотиви-стимули (О. Леонт'єв); залежно від спонукальної сили – “мотиви, що розуміються” (“знані”) та “реально діючі” (О. Леонт'єв); за рівнем усвідомлення – адекватно чи неадекватно усвідомлені, свідомо замасковані, неусвідомлені (А. Маркова); за емоційним забарвленням модальності – позитивні та негативні (П. Якобсон) та ін.

Вибираючи різні ознаки для класифікації, психологи (Л. Божович, О. Леонт'єв, А. Маркова та ін.) виокремлюють різні мотиви, які лежать в основі учбової діяльності. Так, О. Леонт'єв мотиви учбової діяльності за рівнем їх усвідомлення учнями поділяє на “знані”, тобто усвідомлювані, і реально діючі. На його думку, учень знає, чому треба вчитися, але це ще може не спонукати його до учіння. Лише при певних умовах “знані” мотиви можуть стати реально діючими. Наприклад, школяр не поспішає виконувати уроки, хоча знає, що це його обов'язок. Він розуміє, що коли не виконає домашніх завдань, то може на уроці отримати незадовільну оцінку, викликати осуд учителя і засмутити батьків. Але всього цього часто буває недостатньо, щоб змусити себе готувати уроки. Такий “знаний” мотив є психологічно недієвим. Якщо ж батько заявляє

учневі, що той не вийде гуляти, доки не вивчить уроки, то така вимога подіє одразу, і учень приступить до роботи. Мотив “одержати можливість погуляти” стає реально діючим [3].

Висновки. Реформування змісту освіти все більше вимагає від учнів уміння самостійно отримувати знання. Для цього необхідно сформувати у них стійкий інтерес до пізнавальної та навчальної діяльності. Успіх будь-якої діяльності залежить не лише від здібностей і знань, а й від мотивації, тобто від прагнень самостверджуватися, досягати високих результатів. Адже чим вищий рівень мотивації, чим більше чинників спонукають дитину до діяльності, тим більших результатів вона може досягти.

Мотивація навчання відіграє важливу роль у становленні особистості, адже без неї неможлива ефективна учбова діяльність та розвиток здатності і потреби до самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти. Саме у молодшому шкільному віці закладається основа для подальшого учіння школяра і часто від бажання вчитися у початковій школі залежить і прагнення до учіння у середніх та старших класах. Тому вже на початку навчання в початковій школі необхідно виявляти причини небажання деяких школярів вчитися та з'ясовувати, які сторони мотиваційної сфери у них не сформовані. За ставленням до навчання необхідно бачити складну будову мотиваційної сфери учня.

Психологами доведено, що мотиви навчальної діяльності дітей змінюються з віком і залежать від тих зрушень, які відбуваються у внутрішній структурі особистості, а також від зовнішніх обставин їх життєдіяльності.

Література

1. Алексеева М.І. Мотиви навчання учнів: посіб. для вчителів. Київ: Радянська школа, 1974. 120 с.
2. Божович Л.И. Проблема развития мотивационной сферы ребенка. *Изучение мотивации детей и подростков*. Москва: Педагогика, 1972. 352с.
3. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы и эмоции. Конспект лекций. Москва, 1971. 180 с.

